

Јованка Живановић

ЛЕД НА ДЛАНУ

Каква глупост – оловком јурити мисао. Све крене како треба, зна се редослед радњи: насумице отворена неисписана страница старог роковника, датирана, опет случајно, седмим априлом 2007. год., ту је и дрвена столица – ваља сести, подупрти леђа нетапацираним, па стога радно подстицајним наслоном, оловка је стиснута кажипрстом и палцем и трка може да почне. Слутим, ма знам, толико пута се показало и потврдило: јалова, узалудна трка у коју наново и наново улажем снагу; друкчије ћу овог пута, долијаће мисао – претим, играћу кварно, саплитаћу је, на колена ћу је, молиће милост, тражиће да се улије у хемијско срце, па ће себе сама исписати. Кренем смирено, посвећено, знам како се пише, зрелу реченицу на папир, тако – полако, прва је ту, друга ће сама доћи. Радо бих протрљао дланове, али нећу, не испушта ми се загрејана оловка. Субјекат, предикат, ту и тамо везник, која глаголска одредба, и напабирчих трећу. Ствари ту почеше да губе контролу, све што ће се даље дешавати видим до најситнијег детаља, али не одустајем, срљам даље упорношћу испровоцираног, побеснелог бика, који, премда са копљем у слабини, још увек верује да ће пре него падне оставити пикадора прикованог за безбедносну ограду арене. Рукопис се криви, слова губе енергију, посрћу, падају, истежу се, готово сасвим исправљају, постају линија... Како бити проводник нечему тако брзом? Мисао је као муња, опчињавајућег, кратког блеска, она је само наговештај нечег округлог и целог, нечег, авај!, неухватљивог. Све што спустим на папир само је сраман отисак нечег што је минуло умом, а да не знам ни одакле је пошло, ни куда ће даље, ни где ће завршити. Исписати мисао? Ма, не може бити тако једноставно.

Немоћ пред хартијом! Је ли то освета за гордост, слабост, кукавичлук, храброст, како год да се зове одбијање да живим површином? Чија осве-

та, и кога се тиче природа мог ума? Знам, све је једноставније кад се живи напољу – чулним осетима који не сежу дубље од текстуре коже. Ту се слика не мути, стоји, описали је сада или за годину, две године, пет... иста је, чека. Знам шта је боље, али не удем, не могу тако. Све што видим, све што чујем, сваку слику и сваки глас проживим до најтананије, до једва видљиве нијансе и најсуптилнијег тона.

Враћам се у прошлост (а мислио сам да о овоме нећу говорити) и окрећем ти лицем слику из времена кад још нисам схватао да сирова емпатија води очајању, да је довођење патње других људи до мере сопствене осетљивости и проживљавање туђег бола као свог (без макар идејног покушаја да се лоше окрене на добро), заправо увођење сопствене душе у болест. Нисам у стању да помогнем другоме, али богме јесам да одмогнем себи и тако створим привид наопаке равнотеже у којој осећање кривице због очигледне немоћи, тражи поравнање у оптерећивању савести. Све ово је јасније у једном од оних догађаја који живе много дуже од минутаже фактичког трајања.

Говорим о времену у ком сам каткад бивао, овим или оним поводом, гост у неким кућама. Не реметећи устаљени ритам складно сам тапкао са стадом без иједног знака упозорења да се опасно приближава још необелодањеном лудилу. Више од двоје људи у просторији за мене је значило да је гужва. Овога пута, изузимајући себе, било их је петоро – свако гласнији од другог, нештедимице су трошили своју „ја” памет и тако градили накарадну акустичну грдосију звану галиматијас. Све то ме непосредно (премда нехотично) увело у мучну позицију таоца, гужвало и грчило моје биће према коме сам се и сам односио бахато тиме што сам га мазохистички држао на опасном месту. Ни помишљао нисам да галаме намерно и мени уинат, али сам се осећао лоше, веома лоше. Шакама сам обухватио наспрамне лактове и притегао стомак у коме се поменута слабост сабирала у црну, густу куглу наталожене жучи. Читав грудни кош ми је пулсирао притајеним, за мене увек неиспољеним бунтом и само је чудо како ми се душа провукла кроз ту тескобу, углавила међу трепавице и фронтално се изложила лицу ТВ екрана. У току је документарна прича јер екипа са новинаром и сниматељем хода београдским улицама. Време новембарско, ваздух пун измаглице и влаге. Прилазе просјацима, у хаусторима и подрумима разговарају са скитницама. Уљудни су, професионално обзирни. Верујем да се такве емисије тактички граде и да се саговорници припремају за посету. Гледам мемљиве подземне пролазе, картоне као постеле и куће. Лишио сам свој стомак притиска, рукама обухватио бочне лајсне столице на којој сам седео, па не устајући сасвим, погнути, клецајућим ходом довео себе до пред сам екран. Видео сам како се паралелно са надземном демографском поставком којој су на рас-

полагању коловози, тротоари, мостови, домови приземни и они вишеспратни, плете и развија друга социјална мрежа у којој, свако у својој рупи, без мимоилажења и са мало међусобне комуникације, живи свет прогнаних, изопштених, препуштених себи као мери сопствене пропасти или васкрснућа. Појачавам тон и постајем глув за све што се дешава у просторији. Већ ми се у свести обликује молитва за несрећнике који се, за ледених, зимских дана, оскудно одевени и полубоси, тек ретко – потерани глађу, одваже да изађу ван и осете благодет чистог ваздуха и светлости која се просипа са неба. Можда је то, за све њих, добра прилика да се досете како им биће, упркос мраку, смраду и мемли, није лишено свеопште светлости, да у њима самима постоји место где се могу огрејати и у тој светлости, као у огледалу видети колико су лепи. Молио сам се и када је ТВ екипа пришла поклопцу једне шахте, а онда, као кад куцају на врата, три пута ударили зглобовима савијених прстију по челичној површини. Из квадратног мрака изашла је најпре глава, а потом и остатак витке, лепе девојке. Била је кратко подшишана, откривеног високог, лепог чела, и крупних браон очију погледа отвореног и пуног, који по правилу најављује особу коју вреди чути јер има шта да каже. Пре него ће јој се обратити, новинар је изручио биографију, попис квалификација и два завршена факултета, а потом листу наркотика и веома прецузну путну мапу која ју је довела до овог подземног, на срећу сувог и топлог, одредишта. Све ми то као мраз залази за нокте и прсти ми се коче. „Лепа душа се увек види на цртама лица и држању тела”, вели Шилер, а ја баш у том тренутку гледам отеловљење његове мисли. Слушам елоквенцију која излази кроз њена уста, поглед нешто водњикав, али самоуверен, емитује сушту искреност и доброту – сва је прилика, подупрт неопходном опојном дозом. Моја емпатија сврстава је у оне који нису на време потражили склониште, који су по својој природи морали бити рођени у комуни светих. Најбољима се догодило најгоре: свет им је показао лице ужаса и синхроно понудио лек за муњевито поништавање бола изазваног ужасом – чудесан лек који не нуди друкчији пут, до пута у коначно поништење бића. Разговор се приводио крају, а она је у једну своју реченицу природно уденула Ничеа: „Увек чините оно што хоћете, али најпре будите они који могу штети”. Више нисам ништа видео. Она ће се спасити, она ће се спасити... Грцао сам гутајући течну врелину која се млазом отискивала низ моје лице. Неко је позвао хитну помоћ.

Тако је почело, а је ли сада друкчије? Јесте у смислу да сам свестан својих слабости, не пуштам свет одвећ близу, али и даље ходам попут лепљиве траке која лови мушице. Јесам сâм и јесам нем, али нисам глув и нисам слеп. Удара по мени улична галама, лица: усхићена, бле-

да, зајапурена, пренеражена, пламте од беса, сијају од заноса, погледи: заљубљени, преки, благи, осорни. То се човек односи према човеку. Кући се враћам натоварен туђим осмесима, сузама, вуку ме за рамена и кидају рукаве мени неупућене увреде, најгадније псовке, клетве, претње. Стресам са себе делове туђих живота, не дам да се слегне и наталожи простаклук, уме рђа да зађе дубоко, не дам да затвори поре вазда отворене за разумевање другог. Чујем како питаш: ког другог? Оног:

кога боли,
који пати,
који се радује сунцу изнад туђе главе,
који спушта у пружену руку,
кога дави залогај у присуству гладног,
који плаче на помен Христа.

Одбијам да живим површином – увек натрчим на оне који само ту живе, који не знају за друго. Премда плитка, површина уме да буде тврда, чулни осети збијени у жилаву покорицу. Знам шта причам, већ сам проживео хаос у ком се нађе нутрина кад хоће напоље, јер мора напоље, а не може – притисла дебела покорица нанизаних свакодневица, спарушена краста од које већина не одустаје верујући да није сасвим усахла, да се из минулог још може исцедити која кап живота. А тамо, унутра, где јесте живот, где пребива суштина, у нереду и немоћи ковитла и сатрвено пада ТО нешто јако, урођено жилаво, рођено с нама, смештено у утробу да мирује док не дође час, а час је кад се превише нагутамо осредњости, кад дозлогрдимо сами себи јер кренусмо *сами против себе*. Толико сам пута с неким чуђењем, скрушено и с дивљењем стајао пред том силом у себи која не преза да удари на реалност, сопствену лажну двојницу која се усудила да себе назове животом, на слепу подршку нагонима која је тако својствена човеку, на ауторитет пуке физиологије. Зна нутрина куда треба, а то што тражи и проналази друге, околне, уже и наопаке путање, није до ње. То смо се ми препали сопственог сјаја, себи пред носом залупили врата, побегли у кревет, покрили се по глави, призвали сан. Кад тамо, она. Нутрина. Чека.

Шта је то млако, мирно и обично у мом животу? Не знам, али не сумњам да има тога. Ваљало би се потрудити па наћи, казати, описати. Је ли вредно труда бавити се оним што нам није важно? Што није заслужило нашу мисао, није вредно ни мастила. Тако ја, овако лењ, ми-

слим. Кад бих се потрудио, нашао бих. Тек са великим напором при- звана пажња успева да задржи у мени приказ неискрчене врзине крај прашњавог периферијског друма, многих таквих друмова који ми та- ње већ похабане ђонове. Можда би било сасвим лековито бројање пла- стичних пивских флаша, одвајање истих од спљоштених конзерви, згужваних паклица од цигарета, изгажених пикаваца. Да!, било би – да је моја невоља мала, да је размажена, па да може сваки час да призи- ва спокој. Али, није. Угојена је, тешка, зрела, не помажу јој пренема- гања и вапаји. Због тога, да бих призвао сан, одавно не бројим овце, нити милујем зрело јулско класје. Немам никакаву власт над сном, штавише – под његовом сам копитом, играм по његовим правилима, помирен са истином да је то простор у коме се одвија, какав-такав, али мој живот. Јава је ту да испроровицира: ретко кад отвореним, оштрим испадом, пре неупадљиво, дискетно, са дистанце – намиге са- мо и то буде довољно да мој сан помахнута.

Синоћ сам се неубичајено рано вратио из шетње. На то ме је гонио уобичајен страх од олује и грмљавине. Кишу волим, пролећњу, летњу, ранојесењу – толико сам пута, умивен цео, попут дрвета и камена освежен, друкчије, некако здравије, обојен, натопљених и смекшаних костију више слагао делове тела у постељу него ли у њу легао. Волим глувило дубоке ноћи, када се оглашава само оно што заиста јесте жи- во: прозукло дрво ногара од стола посечено пре четрдесет година, шкрипа патоса који се још опире утегнутости и границама, саврше- ност временске скале у којој се оглашава ћук, звуци и кретње којима се не може наслутити извор, нити им се може оспорити постојање.

Нисам нагазио други степеник, а већ сам знао да тетка није сама. На трећем ми је постало јасно и ко је у посети: теткина пријатељица са својом унуком. чуо сам препознатљив, врискави тон – опет исто! по- ново мучи јадну жену, не желим то да слушам. Наставио сам ходни- ком ка својој соби, јаче залупио врата и тако поручио тетке да сам стигао. Широко сам отворио оба прозорска окна, добро вече ветре! – викнуо у крошњу багрема и обучен легао. Поново гласни кикот – Бо- же, где сад да бежим? Увек је исто: кикот, зацењујући смех, драмска тишина, па плач. Желим да умакнем ретроспекцији, а ипак затичем себе како чекам. Између две хистеричне сензације глави ми се предста- ва од пре неколико дана. Сценографија као ова вечерас, ликови исти – једино сам ја својом одлуком измештен са сцене, ал као да сам тамо.

До скоро о деци ништа нисам знао. Била су тек пролазници, не- што нижи од одраслог света, са којима сам се мимоилазао током сво- јих шетњи и притом их више чуо него виђао. Од кад сам упознао ову девојчицу моје се знање устостручило, а све што надмаши границе нормалног почиње да плаши. Био сам скривена, нема мета спознаје

да се човек рађа цео, са знацима свега онога што може постати. Колико је стара? Нагађам, три-четири године, али са стовековним искуством завођења, непогрешивим, прилазим-ти-бежим-да-бих-ти-опет-дошла, стилем. У недостатку ширег избора, бака се показала као сасвим ваљан експериментални узорак, као биће са којим се може, без тежих последица, започети игра. Пришла би старици надомак крила, учинила покрет као да ће у њега сести, бака би пружила руке и таман што би дохватила своју унуку да јој у том науму помогне, девојчица би узмакла: наглим трзајем, хитрим окретањем на другу страну, уз кикот у чијој потки осетљивији слух може наслутити храпави тон нечег на-казног. Бака се још нада унукином загрљају, малим ручицама око свог врата, и ево: прилази малено створење, све је у изразу дечијег, зајапуреног лица истина: и весеље у насмејаним очима, и хитрина поцупкујућег корака Држи ме!, држи бако!!! – виче док раширених руку трчи ка старици. Опет у секунди мења правац, опет се отима набораним длановима, радост достиже врхунац, смех се прикупља и сужава у оштар, продоран цик. На другој страни, старица спушта у крило празне и клонуле шаке, преварена усхићеност се срзава низ лице остављајући за собом израз потиштености онога ко је пао, а ко зна да нема снаге да се дигне. Све је у рукама милости другог. Девојчица још не зна да се ситуација окреће, наставља са инатом и истеравањем каприца. Руга се бакиној наклоности, ал не зато што јој наклоност не прија, већ да код повређеног обожаваоца појача чежњу. Непогрешиви регулатор у њој савршено исправно куца, по њему ће знати кад је доста. Кад се то деси, она ће са добрим изговором, никако уз извињење, почети да подилази, да се умиљава, буде ли жртва још показивала повређеност и отпор, почеће да хистерише и лије бесне сузе. Засад све иде по плану, бака узима у крило своју љубимицу, и премда спорије и са отпором, усхићење се враћа на њено лице. Хоће ли се, и може ли се то нешто у њеном бићу нивелисати, дотерати, утегнути, преобразити или ће се са одрастањем, сирови, урођен темперамент из породичног окружења само изместити на шири терен и наставити да храни коцкарску глад онога који се игра страстима – улог су најчешће туђа осећања, а добит: привид сопствене среће.

Завеса је, гоњена ветром, била час напољу, час унутра. Пратио сам је погледом и вребао прилику да мисао окачим о њен доњи поруб. Није било лако, ваљало је бити стрпљив, а ја то нисам био. Тканина је у лудом ковитлацу имала све облике осим свог – била је упредено влакно, била је баршунасти балон, била је лист и клобук, била је све осим завесе. У једном тренутку, а то је онај моменат када се ветар предомишља и мења правац, тканина се лако оклевајући умири, али већ следећег трена полете увис, и моја мисао са њом. Било јој је добро напољу, престала је да зна за себе. Премају не волимо ни ја, ни моја мисао. Премаја је

фронтална борба, укрштеност намера, директно суочавање. Вртлог је нешто друго: он слуди, обезнани. У вртлогу си ништа, играчка си, не бојиш се, не надах се, немаш намеру јер немаш времена... Ни за шта немаш времена. Нисам пратио сопствену мисао, нисам је уходио. Имам у њу поверења, никад ме није обманула, чак и када је личило на издају, није било издаје – моја, или било чија мисао је увек, и таман по мери главе која је порађа. Слутило само да се лудо проводила док је летела махнитим путањама, међу крошњама, изнад кровова. Ко зна кад би ми се вратила да није добро закачила напуклу, оштру фасаду изнад горњег прозорског штока. Била је у доста лошем стању, слутио сам колапс. Пре него је потпуно клонула, успела је да ми каже да киша-само-што-није. Затворио сам прозоре и, следећи сломљену мисао, потонуо у сан.

А тамо?! Тамо ме чекала она. Девојчица. Држи ме, узми ми руку, казала је. И ја сам послушно, као посебну част, примио у длан малену испужену шаку. Погледао сам у лепо, у мом правцу издужено, детиње лице. Видео сам тамну течност у њеним очима, тамну и густу, застрашујуће дубоку – не може толико течности стати у нечије очи. Најпре лагано, а потом све убедљивије, осетих како јој рука постаје тешка и вуче ми раме на доле. Одакле у њој толико снаге?, одакле у мени толико слабости? – у исто време и питам и схватам бесмисао питања, јер видим да њу, заправо, издаје снага, да јој колена већ належу на под, а глава повија у назад. Сагињем се, потурам другу руку под њена колена, дижем је и вичем у тишину и пустош. Више осећам него што видим да нигде никог нема, ал опет зовем помоћ јер ми је помоћ потреба. На ногама сам, са клонулом девојчицом у наручју. Већ је мања него што је била док је стајала и пружала ми руку. Не видим више течност у њеним очима, не видим јој очи; само спуштене, нежне капке. Држим је дуго, али противно логици она постаје све лакша. Не скидам поглед са ње, тражим узрок том наопаком преображају у ком се из секунде у секунду њен облик сужава. Све је мања, и све је лакша. Ево, већ скупљам лактове да не би пропала између њих. За који трен, са ногама у мом длану и телом на подлактици, цела ће стати на једну руку. Помоћи нема, више јој се и не надам. На мени је да издржим ужас и ја га, отупелих чула, подносим. Шта год да се деси, десиће се брзо, јер, ево, девојчица ми је цела на левом длану. Још увек јасно изоштрених контура, тело постаје провидно, некако стакласто. И хладно. Као лед. И влажно, јер лед се топи. Танки превоји и спојеви екстремитета са трупом нестају. Прстима десне руке примичем још неотопљене, чврсте облике. Спашавам нестајућу фигуру, нека је цела док год је има. Но, све је мање посла за моју десну руку. Још која танка плочица, још који покушај да се спаси облик, али већ бива готово, већ је нема осим у влази мога длана. Још која кап и исцурила је између мојих прстију.

Гром је ударио касно. Требало је раније. Лежао сам будан, згрчен, главе углављене међу раменима јер врат беше негде нестао. Слушао сам хуку која је долазила споља, олују која је вукла, цепала и ломила ваздух и чекао отеловљење сопственог страха: да се одвали прозор, да пукну стакла, да без имало уложеног труда постанем део васионе. Њихао сам се, и јечао, јер нисам знао друго, јер нисам знао како се вришти речима.

(Одломак из романа *Шетњач*)